

túltett. E jelenség magyarázatát a mindkét etnikai közösség számára dolgozó szücsök azonos mintakészletében és a nemzetiségi kölcsönhatásban találjuk meg.

A nők a vászon alszoknya, azaz pendely fölé rokolyát öltöttek. Az idősek, a gyászolók feketét, az asszonyok komoly színű, delin szoknyát, a leányok fehérét vagy világos színűt. Utóbbiakon körbefutó más színű bársony vagy pántlika rátét. 1945 előtt megtörtént, hogyha ezek piros és zöld színnel virítottak a fehér szoknyán, a csendőr megtiltotta viseletét. A kombinét megelőző vászoning fölé a sok munkával készült fodros ing került. A fodor a nyaki kivágást szimplán, a rövid ujjat kétszeresen díszítette. Ezt már az 1940-es években az egyszerűbb szabású és vonalú lékri váltotta föl. A szoknya elé rakott, fehér kötő illett. Újabbán ezt is egyszerűstik, nem rakják, és félkörösen szabják. A leányok fejükre színes, vagy fehér szalagot erősítenek, az asszonyok virág és levél motívumokkal kivarrott, fekete kendőt. Hűvös időben s télen az ún. „nyakkendő”, azaz hátul összekötött keszkenő védte felsőtestüket, nyáron gyöngyös vagy pántlikával, hímzéssel széppé varázsolt lábri, mellényke. Száz évvel ezelőtt lábukon papucsot, vagy piros csizmát hordtak, később feketét, ma városi cipőt.

A Fekete-Körös-völgyi magyarok szellemi hagyományaival, a népi műveltség elemeivel már kevesebbet foglalkozott a szaktudomány. Közismert Bartók Béla 1909 és 1917 közötti, gyümölcsöt termő gyűjtőtevékenysége e táj román nótáíai között. Sajnos, a magyar népdaloknak, népballadáknak nem akadt ilyen ihletett és értő kutatója. Pedig az 1950-es, 1960-as évekig megőrzött archaikus népi kultúra részecskéi felbecsülhetetlen értéket voltak az egyetemes magyar szellemiségnek. A 24. órában foganatosított mentés eredménye mindaz, ami Faragó József és Fábíán Imre három bihari folklórgyűjteményében,⁶ és az alulírott tollából származó tanulmányokban napvilágot látott.⁷

Nagy-nagy felelősség hárul az itteni lelkészekre, tanítókra, tanárookra, hogy a felnövekvő nemzedék is becsülje a hagyományos értékeket, énekeljék balladáinkat, népdalainkat, táncolják az ugróást és – bár ünnepi alkalmakkor – öltse fel színpompás viseletük darabjait. Csak így, anyanyelvüket és nemzeti sajátosságaikat megőrizve, hagyományaikat ápolva maradhat meg a XXI. században is a Fekete-Körösölgyi sziget-magyarország.

Dánielisz Endre

A nagyenyedi Bethlen Kollégiumról

*„Ne hagyjátok a templomot,
a templomot s az iskolát”*
Reményik Sándor

A millenniumi évben minden történelmi visszatekintés alkalom tanulságok megfogalmazására. A sok évszázados múlt nagy eseményei mellett kisebb, de nem jelentéktelen epizódok fordulnak elő. Ilyenek a sajátos iskolatörténetek is, amelyek kisebb-nagyobb közösségek törekvéseiről, küzdelmeiről szólnak azonosság tudatuk fenntartásáért, műveltségük ápolásáért.

A kezdetek

A gyulafehérvári-nagyenyedi Bethlen Kollégiumot a nagy erdélyi fejedelem, az 1622-es májusi kolozsvári országgyűlés határozata alapján, egy már létező református iskolából aka-

⁶ Faragó–Fábíán: *Bihari gyermekmondókák*. Bukarest, 1982.; Faragó–Fábíán: *Bihari népmondák*. Nagyvárad, 1995.; Fábíán Imre: *Bihari találós mesék, találós kérdések, mesetalányok*. II. kiad. Nagyvárad, 1999.

⁷ Dánielisz Endre: *Adalékok a köröstárkányi téli népszokásokhoz*. Békési Élet. Békéscsaba, 1980. 3. sz. 356–264. old.; Dánielisz Endre: *Ballada Köröstárkányból*. Bötösöringató Évkönyv. Marosvásárhely, 1984. 74–76. old.; Fábíán Imre: *Bihari magyar népballadák*. In: *Antologie de cultură bihoreană*. Oradea, 1979.

A gyulafehérvári Szent Mihály utca északi házsorának részlete 1711-ben. Jezsuita kolostor, a Collegium Academicum és a Szent György kapu. (Visconti rajza alapján)

démiai rangra emeli.¹ A hagyományos felfogás ezt a dátumot tekinti az iskola keletkezési évének. A kezdetekhez azonban feltétlenül hozzátartozik, hogy már évszázadokkal 1622 előtt is, működött egy káptalani iskola a fejedelmi székhelyen. A katolikus iskola fénykora, a XV. és XVI. századra esik. A reformáció hatására, 1550-ben kezdődik ugyanazon iskola protestáns időszeke, amely 1622-ben, a már említett rangraemeléssel jár. Az kétségtelen, hogy ez minőségi változásokat hoz, hiszen a Kollégium nemcsak új, magasabb iskolát, hanem önkormányzati, tanügyi és fegyelmzési jogokat és kiváltságokat is nyer, és így országos intézménnyé válik.² „Ha elfogadjuk a történelmi folytonosság kérdését, akkor azt mondhatjuk, hogy közös töröl fakadt a ma is működő két oktatási intézmény, a gyulafehérvári katolikus és a nagyenyedi, jelenleg még állami, egy református szeminárium tagozattal rendelkező Bethlen Gábor Kollégium.”³

A rendek kezdetben (1622. május) Kolozsvárt javasolják az iskola székhelyéül, de a fejedelem másként dönt. A székvárosban Gyulafehérváron létrehozott akadémia („*Accademicum collegium és gymnasium illustre*”) az első időszakban csupán gimnáziumként működik, de rövidesen, fejedelmi támogatással építkezés kezdődik, és a külföldi professzorok meghívásával (*Alstedius Joannus Henricus, Bisterfeld Henrik, Opitz Márton, Piskator Lajos*) szellemiekben is megerősödve, főiskolai részlege is megkezdte tevékenységét. Olyan egyetemmé válik, amelynek alsó és középfokú intézményei szerves egységben tovább működnek. megszerveződnek a fakultások és érvényesül az egyetemi tanszabadság elve. Öt középfokú osztály, hároméves filozófiai tanfolyam és a teológia kezd meg, illetve folytatja működését.

1658-ban a szépen beindult iskola életét megsemmisíti a tatárok betörése, akik a Kollégiumot és a könyvtárat is elpusztítják. Az ifjúság maradványa, mintegy 35 diák, Kolozsvárra, Apáczai Csere János iskolájába menekül, és ott vendégként folytatja tanulmányait.

1662. október 6-án Apafi Mihály nevezetes kocsárdi rendeletével, birtokainak középpontjába, Nagyenyedre költözteti a Kollégiumot. Az új életet kezdő iskola vagyonához további jelentős fejedelmi birtokok társulnak. „Így válik a Kollégium hosszú évszázadokon át, az erdélyi magyar művelődés egyik szétsugárzó hatású központjává.”⁴ A főiskola az eredeti fejedelmi elképzelés szerint, főleg papokat és tanárokat, köztük igen jeles tudósokat képez (*Apáczai Csere János, Pápai Páriz Ferenc, Bod Péter*). Ezt a hivatását a kollégium 275 éven keresztül híven be is tölti. A teológia 1848-ig kétéves, ún. tanfolyam keretében készíti fel a bölcsészettan és a jogon már végzett növendékeket a papi pályára. A papnövendékek külföldi ösztöndíjakat is igénybe vehetnek, pl. a leydeni, marburgi, jénai, zürichi, bázeli és a berlini egyetemeken. Ezek a fiatalok a teológia mellett bölcsészeti, történelmi és természettudományi előadásokat is hallgatnak, tehát igen művelt emberekként térhetnek haza.

A főiskolai hallgatók közül azonban sokan nem mennek külföldre, nem válnak jeles tudóssokká. Egyszerűbb, de igen hasznos világi feladatokat látnak el. A „Kollégiumi Matriculában”

¹ Bakó Béla: Az erdélyi academicum collegium keletkezése körüli ellentmondások. Korunk, 1977. XXXVI. 5. sz. május.

² Váró Ferenc: Bethlen Gábor Kollégiuma. Első füzet, Nagygyed, 1903.

³ Király László: Gondolatok a gyökerekről. Kőrösi Csoma Sándor és tudományos műhelyeink című kötet. Kőrösi Cs. Sándor Közművelődési Egyesület. Sepsiszentgyörgy, 1999.

⁴ Mészáros István: Középszintű iskoláink kronológiája és topográfiája 996–1948. Budapest, 1988.

már a főiskola megalakulásának első félévszázada folyamán, a diáknevek mellett a kisvárosok rektoriái is gyakran megjelennek. Ez azt bizonyítja, hogy ezek a kisvárosok gyakran kérnek vezetőket, tanítókat az enyedi Kollégiumtól, amelynek így közvetetten – legalábbis a tanmenet szempontjából – részeivé váltak. Néhány ilyen városi település: Torda, Küküllővár, Vízakna, Szászváros, Borosbenedek, Nagybánya, Fogaras, Déva, Huszt, Marosvásárhely, Kézdivásárhely, Felsőbánya, Székelyudvarhely, Gyulafehérvár, Radnót, Balázsfalva, Alvinc, Felvinc, Hátszeg. Falusi iskolák Háromszék területéről: Zabola, Ajta, Gidófalva, Uzon, Hidvég, Kovászna, Torja, Alsócernáton. Erdély középső és déli részéről: Rákosd, Bece, Gerendkeresztúr, Kocsárd, Gyéres, Nagygörgény, Vajasd, Bürkös, Királyfalva, Szentmihályfalva.⁵

Az Erdély nagy területére kiterjedő tanítóskodást a tanulmányaikban megrekedt főiskolai hallgatók vállalják. 1768–1829 között a 300 diákból lesz „ludi magister”, „praeceptor”, „instructor”.⁶ A világi pályákon érvényesülő hallgatók, lényegében egy társadalmi szükséglet elégitenek ki és mintegy mozgatórugójává válnak a fejlődésnek. Megteremtik a Kollégium gyűjtő-, telepítő jellegét, ami hosszú évszázadokon át, meghatározza az iskola diákjainak összetételét, majd az életben, tevékenységi területeiket.

Megújul a főiskolai képzés, néptanítóképző születik

1842-ben hosszú időre ható javaslatot tesznek. A gróf Mikó Imre kollégiumi főgondnok előnöklete alatt tevékenykedő tanügyi bizottság azt kezdeményezi, hogy a négy főiskolába szétosztott papképzést Nagyenyedeni összpontosítsák, és melléje egy – másik égető szükség pótlására –, népiskolai tanítókat képző intézetet állítsanak fel.⁷ E javaslatok megvalósítására azonban még jó ideig várni kell. A forradalmi események, az 1849-es nagyenyedi pusztulás miatt az Egyházi Főtanács ideiglenesen Kolozsvárra és Marosvásárhelyre küldi a főiskolai hallgatókat. A legjelentősebb erdélyi iskolaközpont, Nagyenyed, néhány évre kiürül. A tervezett központi papneveldét 1854-ben, a zilahi közszinat hozza létre, egyelőre kolozsvári székhellyel. Az új intézmény neve kezdetül fogva „erdélyi ev. ref. nagyenyedi papnevelde”. Maga a papnevelde tanári kara is a Bethlen Főiskola előljárásiától függ. 1862-ben, mihielyt a lassan javuló körülmények ezt lehetővé teszik, a teológia visszaköltözik Enyedre. Három elsőéves, akkor beiratkozó, és tizenhat másodéves hallgatóval, valamint tanáraikkal együtt érkeznek. A bölcselmi, a jogi és a teológiai tanfolyamok egyaránt beindulnak. Megpezdül az ifjúság szellemi élete. A hallgatók között barátságos légkör alakul ki, virágoznak az önképző, olvasó- és dalkörök. A főiskola régi hírneve visszatérőben van.

1853-ban, a forradalmi körülmények miatt ugyancsak Kolozsváron valósul meg az intézményes tanítóképzés. Az új iskola neve ezúttal is Enyedhez kötődik, már a megalakulásakor: „A nagyenyedi ref. Bethlen Kollégium Tanítóképző Intézete”.⁸ Már 1844-től bizonyíthatóan pedagógiai jellegű tárgyakat is oktatnak a Kollégiumban, pl. „tanítástanból” Vajna Antal, az 1849 utáni újjászületés ismert professzora vizsgáztat. 1858-ban a tanítóképző intézet Gáspár János igazgató, neves pedagógus és tankönyvíró vezetésével, a teológiához hasonlóan Nagyenyedre költözik. Érdemes itt felidéznünk Mészáros István akadémikus, iskolatörténész igen találó véleményét: „egy iskolának egyik épületéből a másikba való költöztetése), sőt egyik városból a másikba való települése (telepítése) nem okozta az iskola történeti folytonosságának megszakadását.”⁹

A tanítóképző a Kollégium hagyományos, törzsrészei mellett – kezdetben vendégintézetként – igen szép fejlődésnek indul. Nagyenyedi áthelyezése tehát előrelátó lépésnek bizonyul. Ehhez a kedvező földrajzi fekvés mellett (Erdély középső-nyugati peremén, vasúton és közúton könnyen elérhető) a sokáig biztos Bethlen–Apafi örökség, a hagyományok, a nagy múlt is hozzájárul. Így valósággal vonzza az ifjúságot, a Kollégium mintegy gyűjtőkasként műkö-

⁵ Jakó Zsigmond–Juhász István: Nagyenyedi diákok 1622–1848. Budapest, 1979.

⁶ Jakó Zsigmond–Juhász István: i. m.

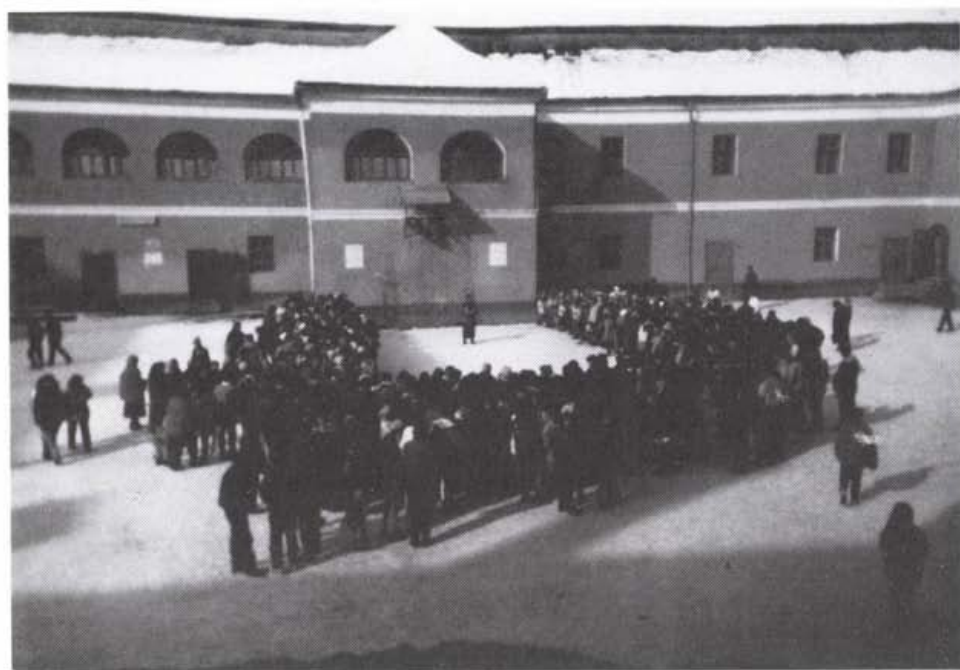
⁷ Bethlen Kollégium legújabb története. Magyarország ezeréves fennállásának alkalmából kiadta a Főiskolai Előljáráóság. Nagyenyed, 1896.

⁸ Ugyanott

⁹ Mészáros István: i. m.

A mai kollégium látképe az Órhegyről (Dvoracsek Ágoston felvétele)

Hétvégi kiértékelő az Ó-Kollégium előtt 1996-ban (Bakó Botond felvétele)

dik, hiszen tanítóra minden faluban és városi településen szükség van. 1858–1900 között Nagyenyed városa és Alsófehérmegyén kívül, a székely lakosságú vidékekről (Csík, Háromszék, Udvarhely, Brassó), a fokozatosan szórványosodó vidékekről (Hunyad, Fogaras, Szeben, Szilágy, Besztercenaszód), a közeli megyékből (Kolozs, Marostorda, Tordaaranyos), a távolabbiakból (Szolnok-Doboka, Jász-Nagy-Kun-Szolnok), sőt Ó-romániai helységekéből is érkeznek tanulók. Később, 1901–1922 között tovább nő ez a gyűjtőterület és még távolabbról, pl. a bákói csángóvidékről, Pest-Pilis-Solt-Kiskunból, Torontálból, Bács-Bodrogból is fogadott tanulókat az enyedi képző.¹⁰ Az 1920-as évektől lassan, de fokozatosan csökken a küldő megyék (a kommunista időszakban tartományok) száma. 1990-ben a képző újjászületésekor 15 megyéből érkeznek tanulók a Kollégium képzőjébe. Ekkor hét tanítóképző nyitja meg újra kapuit Erdély-szerte. Ennek ellenére az enyedi képző, de az egész Kollégium „erdélyi iskola” maradt.¹¹ Mindenkori szép pedagógiai feladata a tantestületnek, ebből a sokszínű, szinte az egész Kárpát-medence magyar nyelvterületére kiterjedő ifjúságból egységes, iskolaszerető és hagyománytisztelő közösséget faragni.

A képző sokáig ún. „kapcsolatos intézetként” működik, vagyis a törzsintézethez – elemihez, főgimnáziumhoz és 1896-ig a főiskolához – csatlakozott. Így önálló, de nem elkülönült egységként szerepelt a Kollégium keretében. Ezzel is magyarázható, hogy a fiatalok közötti baráti szellem ellenére, gyakran ellentét is kialakulnak. Nagy Lajos képző-igazgató, majd rektor-professzor (1878–1907) – a kunszentmiklósi hatosztályos ref. gimnáziumból Nagyenyedre meghívott tanár (Fejes Áron 1915) –, felismeri az ellentétek gyökereit, a lenézés okát, amit a képzősök – vagy ahogy lekicsinylően mondták „a mesterek” – elszenvedtek. Munkásságával sikeresen emeli a tanítóképző tekintélyét. Munkaszeretetre, kitartásra buzdítja a fiatalokat, hiszen így – mint mondotta – „a középszerű tehetségek is sokra vihetik az életben.” A nemegyszer vidéki helyzetből, bizonyos hátrányokkal induló tanulók is, (akik a XIX. századi ún. szolgarend munkáiban – amiért ingyenes ellátást kaptak –) gimnáziumi társaikkal együtt megállják a helyüket. Később, a növekvő szabadidőben felvirágzó önképzőkori tevékenységben, a magántanításban, a szobafelügyeletben, a legatiokban és minden sajátos és közös kollégiumi tevékenységben vállalnak egyre aktívabb szerepet. Nagy Lajos áldásos munkássága után is töretlenül fejlődik a nagyenyedi tanítóképzés, és 1912-ben, 54 évi enyedi fennállása után, hivatalosan is integráns részévé válik a Kollégiumnak. Ezzel lényegében a főgimnáziummal egyenlő rangot kap. Említésre méltó, hogy 1917–1927 között külön tanítónőképző is működik, amit aztán Udvarhelyre költöztetnek, ahol a későbbi Benedek Elek Tanítóképző kiinduló alapjául szolgál.

Megszűnik a Kollégium főiskolai jellege

1790-ben Enyeden megkezdődnek az első magyar nyelvű főiskolai előadások. Jeles professzorok tevékenykednek az anyanyelvű oktatás bevezetéséért, pl. Herepei Ádám és Hegedűs Sámuel. 1792-ben megnyílik a jogi tanfolyam, amely 1848-ig megszakítás nélkül működik, majd 1862-ig szünetel, és ekkor újraindul a 2 éves bölcsészettel együtt. 1869-ben szűnik meg véglegesen, hiszen 1872-ben a magyar állam Kolozsvárott egyetemet alapít, amely rövidesen átveszi a jogi képzést.¹² A teológia ezek után még néhány évtizedig fenntartja a Kollégium főiskolai jellegét.

A zavarok a még megmaradt főiskolai képzéssel kapcsolatosan, 1874-ben kezdődnek, amikor egy egyházi bizottság a következő tanévtől a tanárok és tanulók egyidejű áthelyezését javasolja Kolozsvárra. Ez a vélemény 1875-ben ismét elhangzik, sőt felerősödik, amikor az Egyházkerület Igazgatótanácsa egy ún. „Emlékiratban” indokolja meg áthelyezési javaslatát. Az enyedi teológiát „hiányosnak és gyakorlónak” minősíti, ahol a professzorok csak a szaktárgyakat oktatják, a többi tudomány számára más egyetemi és gimnáziumi tanárok közreműködésére van szükség. További ellenvetésük, hogy a lelkészek képzése az egész egyházkerület feladata és igen fontos lenne a püspöki felügyelet is. Ismeretes, hogy 1854-től a püspöki székhely Kolozsvár lesz. Nagyenyed meg a Kollégium még több mint húsz évig ellenáll a tá-

¹⁰ Gönczy Pál: Magyarország megyéinek kézi atlasza. Budapest, 1890.

¹¹ Beke György: Régi erdélyi iskolák. Barangolás térben és időben. Budapest, 1989.

¹² A Bethlen Kollégium legújabb története, 1896.

madásoknak, hiszen az áthelyezés, a „főtanoda”, de az egész megye érzékeny vesztesége lett volna. Gróf Mikó Imre kollégiumi gondnok és az egyházkerületi közgyűlés elnöke irányításával egyelőre visszaverik az áthelyezési törekvéseket. Elsősorban a fejedelmi akaratra hivatkoznak, amely az enyedi főiskola feladataul a lelkészek, és tanárok képzését jelöli meg. Véleményük szerint, a kolozsvári egyetem és a püspök jelenléte sem meghatározó tényezők, hiszen az egyházi főméltóság amúgy is minden évben megjelenik a vizsgákon.

A viták egyelőre termékenyítően hatnak, a teológia nagyenyedi fejlődésére. Lépések történnek a korszerűsítésre. Négyévesre bővítik a képzést, új tanszékeket állítanak fel, kibocsátják a legelső magántanári teológiai oklevelet. 1889-től az intézet a teológiai tanárok közvetlen irányítása alá kerül. Fejlődik a szép hagyományú teológiai önképzőkori tevékenység is. 1886-tól az EMKE örökös tagjainak sorába lépnek. Anyagilag is gyarapodik a Kollégium, hiszen újabb tanári lakások és egy új iskolaépület is elkészül. A lelkészképzés költségeit a főiskola továbbra is biztosítja, így a hallgatók, gyakorlatilag semmiféle iskolai költséget nem fizetnek. A napi 2 cipő, az alumnusok, a jutalmak, az önképzőkori pályadíjak, a magántanításokból és a legatiktókból befolyt összegek, zökkenőmentesen biztosítják nemcsak megélhetésüket, hanem zsebpénzüket is.

Keresztes József teológiai tanár halála (1888) nemcsak az intézménynek, hanem az egész magyar protestáns irodalomnak is pótolhatatlan vesztesége. Ekkor a főiskolai Előjáróság anyagiakra hivatkozva, nem vállalkozik a megüresedett V. tanszék betöltésére és segélyekért folyamodik az egyházkerülethez. Ez kiváltó oka annak, hogy újraindulnak az áthelyezési erőfeszítések, amelyek a Bethlen Kollégium megállapítandó anyagi feleslegét is igénybe akarják venni a kolozsvári székhelyű intézmény beindításakor.

1896. július 6-án megszüntetik az egyházkerületi határozat, amely a teológia áthelyezésével beszünteti a 275 éves főiskola nagyenyedi működését. Ugyanakkor Kolozsváron beindul, és a mai napig is működik a protestáns teológiai intézet. Ekkor Kolozsvár már régen az erdélyi magyar művelődés központja, egyben legjelentősebb iskolavárosa. A XVI. és XVII. századtól a humanizmus és a reformáció szellemében ebben a városban megmutatkozik a magyar anyanyelvűség és a tudományos érdeklődés, valamint a művészetpártolás.¹³ 1581-ben Báthory István létesít főiskolát Kolozsváron jogi, bölcsészeti és hittudományi karral. A XVII. században már három egyházi kézben levő főiskolája van a városnak, 1872-ben pedig beindul a már említett állami egyetem. Ezzel a dinamikus fejlődéssel a Kolozsvártól mindössze 70 km-re fekvős kisváros Nagyenyed, páratlan iskolai hagyományai ellenére sem tud lépést tartani.

Nagy Lajos rektor-professzor 1896-ban, évváró beszédében a keserűség hangján szól a történekről: ... „kollégiumunk, amely 275 éven át vala főiskola, megszűnt, mint ilyen a honfoglalás 1000 éves évfordulójának évében. Megdőbbsenve és keserű fájdalommal eltelve fogadta akadémiánk megszüntetésének híret a város és a megye közönsége, sőt nemzeti csapásnak vélte, ítélte.” Később ugyanebben a beszédben megszólal az iskolavezető bölcsessége és optimizmusa. „A bevégzett ténnyel számolni azonban okosság és bölcsesség!... kétségbevonhatatlan igazság, hogy minden intézmény az átalakulás törvényeinek van alávetve, a társadalmi élet szükségletei szerint. És ha a haladás követelményei tették volna szükségessé intézetünk leszállítását egy főiskola rangjáról, más idők követelményei és már körülmények ismét felemelhetik előbbi rangjára.”¹⁴

Tanítóképző főiskola nyílik Nagyenyeden

A tanítóképzést a századfordulón felemelő rektorprofesszor igazi látóknak bizonyul. Jósolatának beteljesülésére azonban, „a más körülmények eljövetelére”, több mint 100 évig várni kell. Időközben a Bethlen, majd az azt kiegészítő Apafi-féle örökségből a történelmi sorsfordulók révén (1918, 1944, 1948) csaknem minden elveszett. Valami azonban változatlan, a Kollégiumba továbbra is sok fiatal jön Erdély különböző tájairól tudományt művelni, emberséget, közösségi életet tanulni. A jelentős múlt és a hagyományok nélkül, Nagyenyednek sohasem lett volna reménye arra, Kollégiuma visszanyerje, ha nem is a teológiát, de a tanítóképzést

¹³ Kolozsvári emlékirók 1603–1720. Bukarest, 1990.

¹⁴ A nagyenyedi református Bethlen Kollégium értesítője. Kiadta a Igazgatóság. Nagy-Enyed, 1897.

révén főiskolai rangját. Érdekes, hogy a háborús időben (1940–1944 között) a kolozsvári Református Teológia újra hajdani székhelyén, a nagyenyedi Kollégiumban működik ideiglenesen, abból a célból, hogy a dél-erdélyi magyarságnak is legyen papképzése. Elődeinknek tehát sokszor sikeres és előrelátó iskolaalapító törekvései voltak, amelyek között jelentős a csaknem 150 éves, ma is életképes Bethlen kollégiumi tanítóképzés.

1998. május 4-én megszületik az a tanügyminisztériumi határozat (3642. sz.), amely szerint Romániában a középfokú tanítóképzést, főiskolával cserélik fel. Így válik lehetővé a Kollégiumban működő, de szervezetileg a Kolozsvári Tudományegyetemhez tartozó Tanítóképző Főiskola megnyitása, amely tanítói, óvónői és I–IV. osztályban francia tanári képzést ad a három tanulmányi év alatt. Ugyanekkor, hasonló magyar nyelvű főiskolák nyílnak Kolozsváron, Szatmárnémetiben, Kézdivásárhelyen és Udvarhelyen.

103 év múlva a teológia áttelepítése után, a millennium évében a nagy múltú tanítóképzés újra főiskolai várossá avatja Nagyenyedet. 1999. szeptember 28-án a Kollégium felújított dísztermében Krizbai Jenő, az iskola igazgatója és dr. Ferenczi Gyula, a kolozsvári egyetem pedagógia-lélektan szakos tanára megnyitja a főiskolát. Első évre, ha mérsékeltebben is, de követve a hagyományokat, hat megyéből (Fehér, Maros, Hargita, Hunyad, Kolozsvár, Arad) érkeztek hallgatók, összesen huszonhatan.

Az iskolaalapító és fenntartó fejedelmi akarat tehát, hosszú szünet után, a főiskolát illetően is újra feltámad. Reményeink szerint a régi-új főiskola sokáig marad Erdély szórvány magyarságának és más vidékeknek gyűjtő intézete, és újkori bástyája a magyar tanító- és tanárképzésnek.

Bakó Botond

A Bethlen Gábor Alapítvány (Bp., Károly krt. 5.) az 1996-ban elfogadott adózási törvény értelmében az 1999. évi állampolgári adó 1 %-ból 85 767 Ft támogatást kapott, amelyet a Bethlen-díj átadására szervezett ünnepség költségeire, valamint az alapító okiratban megfogalmazott célokra fordítottak. Az Alapítvány köszönetet mond mindazoknak, akik támogatásukkal segítettek munkáját.

* * *

A Lakatos Demeter Egyesület (1011 Bp., Corvin tér 8.) az 1996-ban elfogadott adózási törvény értelmében az 1999. évi állampolgári adó 1 %-ból 106 505 Ft támogatást kapott. A felajánlott összeget az Egyesület működési költségeihez, és az Erdélyben tanuló csángó diákok magyarországi millenniumi programjához használtuk fel.